

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Markéta CHLANDOVÁ

Evropští Romové ve sčítáních (srovnání)

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš FŇUKAL, Ph.D.

Olomouc 2016

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo): Markéta Chlandová (R120060)
Studijní obor: Učitelství biologie pro SŠ (kombinace Bi – Z)

Název práce: Evropští Romové ve sčítáních (srovnání)
Title of thesis: European Romani people in the censuses (comparison)

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.
Rozsah práce: 46 stran, 4 vázané přílohy

Abstrakt: Bakalářská práce se zabývá srovnáním deklarovaných a nedeklarovaných Romů k poslednímu datu národního sčítání jednotlivých států Evropy (ve většině případů rok 2011). Podkladem jsou data ze sčítání lidu a dalších dostupných zdrojů (např. Rada Evropy). V závěru práce jsou zhodnoceny příčiny a důsledky rozdílnosti mezi jednotlivými šetřeními.

Klíčová slova: národnost, etnikum, národnostní menšina, sčítání lidu, Evropa, Romové

Abstract: This bachelor theses focuses on the comparison of declared and undeclared Romani people at the date of the most recent national census of individual European states (2011 in most cases). It is based on census data and other available resources (e.g. the Council of Europe). The conclusion includes an evaluation of the causes and consequences of the differences between particular results.

Keywords: nationality, ethnicity, ethnic minority, census, Europe, Romani people

Tímto prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením RNDr. Miloše Fňukala Ph.D., s použitím informačních zdrojů, které jsem řádně uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci 9. 4. 2016

.....
Markéta Chlandová

Na tomto místě bych ráda poděkovala RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D., za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce. Dále bych také chtěla poděkovat rodině a všem mým přátelům, kteří se jakkoliv podíleli na její tvorbě a zpracování a děkuji jim i za vyjádřenou podporu.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Přirodovědecká fakulta
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Markéta CHLANDOVÁ**
Osobní číslo: **R120060**
Studijní program: **B1501 Biologie**
Studijní obory: **Geografie**
Biologie
Název tématu: **Evropští Romové ve sčítáních (srovnání)**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce bude porovnání relevancí sčítání v jednotlivých evropských zemích ve vztahu k romské populaci. Práce se zejména zaměří na srovnání obsahu sčítacích archů (formulace otázek na etnickou nebo národní příslušnost, možnost přihlášení se k romskému etniku nebo jazyku) a zejména na porovnání deklarovaného a reálného počtu Romů v jednotlivých evropských zemích s důrazem na situaci ve střední Evropě.

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 5 000 - 8 000 slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

**Seznam doporučené literatury a struktura práce bude upřesněna v průběhu
Semináře k bakalářské práci 1.**

Vedoucí bakalářské práce: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **24. dubna 2014**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2015**

Prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

L.S.

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 24. dubna 2014

Obsah

1	ÚVOD	7
2	CÍL PRÁCE, POUŽITÉ METODY	9
3	PŘEHLED LITERATURY	11
4	ROMSKÝ PŮVOD A HISTORIE	13
4.1	Původ romského obyvatelstva.....	13
4.2	Průběh migrace do Evropy.....	14
4.3	Romové za vlády Habsburků.....	15
4.4	Romové v období první světové války.....	16
4.5	Nacistické pronásledování Romů.....	17
4.6	Romové po druhé světové válce.....	18
4.7	Romové koncem 20. století.....	20
4.7.1	Současné romské migrace v Evropě.....	20
4.7.2	Právní postavení Romů v jednotlivých evropských zemích.....	21
5	SČÍTÁNÍ LIDU	25
5.1	Historie statistiky.....	25
5.2	Romská populace ve sčítání lidu na území Československa.....	28
6	PŘEHLED SČÍTÁNÍ LIDU V EVROPĚ	30
6.1	Poslední sčítání.....	30
6.2	Srovnání sčítacích archů.....	30
7	ODHADY A PŘESNÉ ÚDAJE O ROMSKÉ POPULACI V EVROPĚ	33
8	ZÁVĚR	39
	Summary	41
	Seznam použité literatury	43

1 ÚVOD

Ve všech zemích žijí spolu s majoritním obyvatelstvem různé menšiny – náboženské, etnické, sociální, apod. Při jejich výzkumu se geografie opírá nejčastěji o data ze sčítání. Podle letitých zkušeností ale nejsou zjištěné údaje vždy zcela přesné nebo spolehlivé. Právě příslušníci menšin, zejména v podmínkách, kdy se oprávněně nebo i bezdůvodně obávají pronásledování nebo pouhého faktu úřední registrace někdy ve sčítání záměrně svoji menšinovou příslušnost tají nebo se odpovědi na příslušnou otázku vyhýbají. K podobnému jednání jsou někdy dokonce vyzýváni vedením svých menšinových organizací. V případě České republiky jsme tak mohli před sčítáním v roce 2011 zaznamenat nejen výzvy představitelů polské menšiny a několika církví, aby se jejich příslušníci ve sčítání nezapomněli k těmto menšinám přihlásit, ale také tiché doporučení některých židovských obcí nevyplňovat ve sčítacím archu údaje o jejich náboženství.

Svéráznou etnickou minoritou jsou Romové. V údajích ze sčítání lidu v ČR je patrný rozdíl mezi skutečným počtem příslušníků a počtem osob, které se k ní ve sčítání přihlásí. Zčásti jde o přetrvávající tradici z dob komunistického režimu, který Romům romskou příslušnost ve sčítání deklarovat neumožnil. Avšak příčiny neochoty (nebo obav) hlásit se ve sčítání k romství budou komplexnější.

Letný pohled na výsledky sčítání v jiných evropských zemích ukazuje, že podobně jako v České republice existují obrovské rozdíly mezi deklarovaným a skutečným počtem Romů i na Slovensku, ale už ne v Rumunsku, Bulharsku nebo dalších balkánských zemích. Předkládaná bakalářská práce se bude snažit srovnat situaci v jednotlivých evropských státech a zjistit, jak moc vypovídající (nebo naopak nevypovídající) jsou v jednotlivých státech úřední statistiky. Naskýtá se také otázka, jaké má příčiny rozdílná míra ochoty veřejně se k romské identitě přiznat – resp. otázka, proč je právě v České republice tak nízká.

2 CÍL PRÁCE, POUŽITÉ METODY

Základním cílem této bakalářské práce je porovnání důvěryhodných odhadů počtu Romů v jednotlivých evropských zemích s jejich počtem vykázaným při posledním provedeném sčítání obyvatelstva (zpravidla v roce 2011). Práce porovná přístup jednotlivých evropských zemí k otázce zjišťování národnosti, resp. jazyka, a pokusí se odhalit základní příčiny stavu, kdy se určitá část relativně početného etnika v řadě evropských zemí vyhýbá jednoznačné deklaraci své národní/národnostní identity, nebo se účelově hlásí k identitě jiné.

Základem tvorby této bakalářské práce bylo studium literatury a pramenných děl národních statistických úřadů. Použitá literatura je blíže charakterizována ve 3. kapitole, ve které byly použity především práce geografické a demografické. Na rozdíl pro tvorbu 4. kapitoly bylo využito větší množství děl historických a etnografických.

Pro studium přístupu jednotlivých národních statistických úřadů ke zjišťování národnosti resp. jazyka byly v maximální možné míře využity oficiální sčítací formuláře posledního sčítání (v naprosté většině zemí v roce 2011), jen v případě jejich nedostupnosti nebo nejasností byly údaje doplňovány ze sekundární literatury. Práce se snaží zachytit pouze aktuální stav, vzhledem k jejímu omezenému rozsahu nebyl – s výjimkou Československa a České republiky – sledován historický vývoj řešení problému.

Odhady reálného počtu Romů v jednotlivých evropských zemích byly převzaty převážně z materiálů zvláštního zástupce generálního tajemníka Rady Evropy pro záležitosti Romů, dále z knihy Právní postavení Romů v zemích Evropské unie (str. 12). Dalším zdrojem byl dokument Recent Migrations of Roma in Europe (str. 87-88) a tzv. elektronickou knihovnu (The world factbook), která slouží k vyhledávání bližších informací o státech světa. Je třeba přiznat, že v některých případech mohou být odhady poněkud sporné, resp. odhady mohou zahrnovat i skupiny, které se s Romy ne(sebe)identifikují, nebo je jejich romská identita nejistá (např. irští Travellers).

Získaná data jsou shrnuta v tab. 2, jejich vizualizace byla provedena s použitím programu ArcGIS 10 v podobě dvou map: v první mapě je znázorněna míra, ve které se romské obyvatelstvo hlásí ve sčítání k romské národnosti a ve druhé mapě Odhady počtu a podílu Romů, kteří nejsou zachyceni ve sčítáních. Oddíly práce zabývající se

aktuálním vývojem právního postavení romského obyvatelstva na území Evropy se opírají o sekundární literaturu.

3 PŘEHLED LITERATURY

Každý národ má svoji historii a je velmi důležité její mezníky zaznamenat. Romská problematika byla v českém vědeckém prostředí dlouhodobě spíše opomíjena, částečně i následkem toho, že za komunistického režimu byla interpretována (pouze) jako sociální problém. Společenské změny po roce 1989 byly pro výzkum romské problematiky poměrně silným impulzem, objevují se nové romské organizace, společnosti i politické strany. Komunita, která se jen obtížně přizpůsobuje novým poměrům, se najednou ocitá na průsečíku zájmu politiků i odborné veřejnosti a celkově se témata spojená s Romy začínají vnímat jako atraktivní i společensky závažná. Soustavně se jimi začínají zabývat historici, sociologové, geografové, ad., okruh kolem docentky Mileny Hübschmannové prosazuje už v roce 1991 studium romistiky na Karlově univerzitě v Praze, vzniká Muzeum romské kultury v Brně, apod. Teprve v posledních letech se ke slovu dostává první generace odborníků přímo z řad romské menšiny. Jedním z nejvýznamnějších romských autorů byl Mgr. Daniel Bartoloměj, který napsal **Dějiny Romů** (1994). Jeho kniha byla první publikací, která informovala školy a širší veřejnost o romské historii. Daniel Bartoloměj nebyl pouze spisovatel, ale také vlivný člověk, který se zasloužil o otevření romského muzea v Brně. Další z romských autorů je PhDr. Jana Horváthová, která je spisovatelkou, ale především ředitelkou zmiňovaného romského muzea v Brně. Napsala **Základní informace o dějinách a kultuře Romů** (1998) a s velmi podobnou tematikou vydala také **Kapitoly z dějin Romů** (2002). Tematika dalších jejích knih je romské umění, což je její osobě bližší. Jednou z těchto knih je **Výtvarné umění – přírůstky 1991–2005** (2005). Napsala také knihu **Eva Davidová** (2005), která zaznamenává život jedné ze spoluzakladatelů české romistiky. Spolu s Petrem Lhotkou a Petrou Vojtovou napsala knihu **Právní postavení Romů v zemích Evropské unie** (2005), u které je hlavní náplní přehled o právním a faktickém zastoupení Romů v evropském společenství.

Historií a migrací romských obyvatel se zabývá i mnoho zahraničních autorů. Jedním z nich je v současnosti nejvýznamnější romista August Fraser, který napsal dílo **The Gypsies** (1992). V jeho díle se objevují poznatky od původu Romů, přes migraci až po současnou asimilaci a integraci Romů do společnosti. V České republice tato kniha vyšla pod názvem **Cikáni** (2002) a přeložila ji Marta Miklušáková. Další

zahraniční knihou, ve které se objevují historické a etnické aspekty migrace je **Roma migrations** (Strielkowski, 2002).

Většina českých knih, které se zabývají romskou menšinou, má sociologický ráz. V knize **Chudáci Romové, zlí Cikáni** (Patočková, 2013) se objevují úvahy, jestli máme Romy litovat nebo se jich obávat a také jak správně nebo špatně se Romové začleňují do společnosti. V dalších sociologických knihách, kterými jsou například **Cikáni** (Cohn, 1973) a **Romská otázka** (Samková, 2012), je myšlenka integrace obsahem skoro celého díla. Mezi knihami o integraci do společnosti celých skupin Romů se objevují i knihy pouze o integraci romských dětí. Jednou z takových knih je **Vzdělávání Romů** (Šotolová, 2011). Autorka se v knize především zaměřuje na vzdělávání romských dětí v ČR, ale i v některých zemích Evropy. Poukazuje, že jedním z nejdůležitějších předpokladů při integraci Romů je výchova pedagogů k toleranci a respektování odlišných kultur.

Byla vydána i fotografická díla, jedním z nejlepších je kniha **Cikáni** (Koudelka, 2011), kterou tvoří 109 fotografií pořízených v tehdejší Československu, Rumunsku, Maďarsku, Francii a Španělsku v letech 1962–1971. Ukázka fotografií v příloze č. 1 a 2.

V roce 1997 se na český trh poprvé dostal romský časopis, **Amaro Gendalos**, který není určen pouze pro Romy, ale i pro okolní veřejnost, která se zajímá o historii, kulturu, zvyky, a také o současné problémy romské komunity (hlavně integrace a diskriminace). Časopis je psán českým i romským jazykem a není jediným periodikem, které u nás vychází. Za zmínku stojí ještě tři romská periodika – čtrnáctideník *Romano Hangos* a další měsíčníky *Romano Kurko* a *Kereka*.

Jednou z hlavních představitelk zkoumání demografie národnostních menšin se zaměřením na romskou populaci je spisovatelka Květa Kalibová. Její články se velmi často objevují v časopise **Demografie**, který je pravidelně vydáván už od roku 1959.

Jedinou publikací, kterou vydal Český statistický úřad, je populárně-naučná kniha **Příběh statistiky** (2014). V knize se můžeme dočíst o průběhu vývoje české i světové statistiky od počátku lidstva až po současnost. Tato tematika je také popsána v článcích na internetových stránkách Českého statistického úřadu.

4 ROMSKÝ PŮVOD A HISTORIE

4.1 Původ romského obyvatelstva

O původu Romů vznikaly určité spekulace, jestli pochází z Egypta nebo z Indie. Egypt byl pokládán za dřívější vlast Romů, protože o svém egyptském původu vykládali mnoho zajímavých historek, kterými si zajistili příznivé přijetí obyvatelstva. Z vědeckého bádání nikdy nebylo dokázáno, že Romové pochází z Egypta (Bartoloměj, 1994).

Na druhé straně dosud provedené výzkumy o jejich původu je spojují s Indií. Na úrovni materiální kultury dokazují indický původ Romů nálezy bronzových předmětů ve Švýcarsku a také na území Francie, které se shodují s předměty indickými (např. rukojeť meče, ad.). Romové do Evropy přinesli také typické indické metody zpracování mědi (Bartoloměj, 1994).

Dalším způsobem, jak dokázat původ konkrétní skupiny obyvatelstva, je lingvistické zkoumání. Fraser (2002, 12) v této souvislosti uvádí, že další studium romštiny „*může bezpochyby odhalit mnohé o původu a vývoji jazyka samotného.*“ Jazykovědná bádání indický původ Romů dokládají zcela přesvědčivě (Bartoloměj, 1994). Romský jazyk vykazuje značnou podobnost s jazykem indických kmenů, které se označují jako Domové. Ti dodnes neopustili tradiční kočovný způsob života, věnují se hlavně obchodu a některým řemeslům. Romové jsou s velkou pravděpodobností jednou z jejich skupin, která se postupně přesouvala stále hlouběji na západ (Fraser, 2002).

Po zvážení těchto archeologických teorií a přihlédnutí k dosavadním historickým a jazykovědným výzkumům, můžeme s určitostí říci, že postupná migrace k západu neprobíhala jednorázově, ale v několika etapách. Lze předpokládat, že z velmi početných skupin Romů, které putovaly už od pravěku a v různých časových obdobích, se vždy malá přizpůsobivější část usadila. Zbylá početnější skupina, která se nedokázala asimilovat a také na ni více působily války a nájezdy Peršanů, Arabů nebo Osmanských Turků, byla nucena migrovat dál do vnitrozemí (Bartoloměj, 1994)

4.2 Průběh migrace do Evropy

Počátky migrace na evropský kontinent jsou spojovány se 14. stoletím. Nelze přesně určit datum jejich příchodu, protože se po Evropě rozptylovali v početných skupinách nezávisle na sobě (Fraser, 2002). Jedna velmi početná skupina pravděpodobně putovala přes Mezopotámii do asijské části Turecka, kde se dvě staletí zdrželi a načerpali mnoho potřebných zkušeností s jinou kulturou, což pro ně bylo přínosné pro osídlování západních zemí. Z Turecka pravděpodobně kočovali na Balkán, který z evropských zemí osídlili jako první. Z Balkánu se začalo šířit mnoho dalších skupin, které mířily do Řecka, střední Evropy, Ruska, Arménie a také Skandinávie. (Acton, Gallant, Vondráček, 2000) V Řecku se jim podle dostupných zdrojů dařilo nejlépe. Získali dobré sociální postavení ve společnosti, protože na území žili v různých ekonomických poměrech a také s mnoha dalšími etnickými menšinami. Důkazem o jejich působení v Řecku je hodně romských slov řeckého původu (Bartoloměj, 1994). Není pravidlem, že ve střední, západní ani východní Evropě jsou Romové pocházející pouze z Balkánu. Kdekoliv v Evropě mohou být Romové z různých míst Evropy a Asie (Strielkowski, 2012).

První písemné zmínky o Cikánech¹, kteří osídlili východní část Evropského kontinentu, se objevují na současném území Rumunska. Podle nálezu v archivu Dana I., který byl vydán roku 1385, bylo romské obyvatelstvo pouhými otroky vladaře a kláštera. Ze strany vladařů byl na Romy kladen nátlak, který jim byl nepříjemný a kvůli tomu byli nuceni opustit zemi a putovat dál do střední a západní Evropy, kde se od majoritní společnosti snažili získat podporu. Na západě se je snažili pochopit a vyjít jim

¹ Slova Rom a Cikán jsou nejčastěji využívaná označení pro romskou menšinu. Mají mezi sebou určitý významový rozdíl, kterým je, že Rom je endo-etnonymum, což znamená, že pojem je hojně využíván uvnitř skupiny a Cikán je exo-etnonymum, což je název, kterým je skupina pojmenována ostatními.

Pro označování romské menšiny existuje mnoho exo-etnonym, které se hojně využívaly před rokem 1971. Oficiální název romského etnika se objevil až 8. dubna 1971, kdy byl význam slova Rom přijat pro jeho označení. Do dneška se uchovalo exo-etnonymum Cikán, které Romům nevdá, pokud ho majoritní společnost nepoužívá v hanlivém kontextu. Slovo „cikán“ je ve Slovníku spisovného jazyka českého vysvětleno jako synonymum pro tuláka, dobrodruh, lhář, podvodník, zloděj a podobně. Exonymum tohoto typu si romská společnost vysloužila svým vystupováním už v dávné historii. Zdroj: Horváthová, 2002

vstříc, ale jejich výpomoc netrvala, tak dlouhou dobu, jak by si romská menšina představovala. Z toho důvodu se nějaká část kočovníků v zemi usadila a zbývající část putovala dál za snahou získat ještě lepší podmínky pro život (Fraser, 2002).

Dobré podmínky po příchodu na jakékoliv území jim zaručovaly glejty, kterými prokazovali svoji identitu (většinou se vydávali za knížata z Malého Egypta). Glejty, které jim vystavil přímo císař nebo i nějaký kněz, jim zaručovaly přiděl jídla pití a dalších potřebných věcí. Touto listinou mohli dokazovat svoji identitu pouze určitý čas, protože listiny byly vystaveny na dané období. Pro další použití musely být prodlouženy nebo vydány úplně nové spisy (Mann, 2001). Na základě vydaných listin byli Romové z počátku do zemí Evropy přijímáni vřele, ale z archivních záznamů je patrné, že známky jistého odstupů a odmítání se objevují brzy po jejich příchodu, protože obyvatelstvo vyčerpává soustavné udílení almužen. K prvním větším konfliktům dochází už po dvaceti, někdy dokonce už po deseti letech putování Romů v jednotlivém státu (Fraser, 2002).

Zlom ve vnímání kočovných obyvatel nastal v polovině 16. století, kdy se změnil postoj obyvatelstva vůči Cikánům k horšímu. Impulzem k této změně může být opad nadšení pro poutníky. Dalším aspektem je náboženství, které měnilo svoji strukturu. Církev Romy začala vidět jako kočovným kmen, s jehož způsobem života souvisely krádeže a drobné přestupky, což nebylo dobrým vzorem pro tehdejší společnost (Bartoloměj, 1994). Přístup se také změnil v tom, že v dřívějších dobách se snažila „žebráky“ podporovat, ale v této době byla snaha o jejich vymýcení (Fraser, 2002). Západní země byly první, které vydaly opatření proti Romům (Nečas, Miklušáková, 2002).

4.3 Romové za vlády Habsburků

Do 16. století na území ČR probíhala opatření proti Romům stejně jako v ostatních zemích Evropy. První veřejně zákroky se proti nim objevují za vlády Habsburků a to na Moravě roku 1538 a v Čechách 1545, kdy Romové byli hlavní podezřelí z pražského požáru, který vypukl v roce 1541. Tehdejší vládce Ferdinand I. vydal mandát, kterým měli být Romové vykázáni ze země. Následující vládci zaujímali stejná postavení (Nečas, Miklušáková 2002), (Bartoloměj, 1994)

Až za vlády Marie Terezie (1740-1780) a Josefa II. nastal určitý zlom v zacházení s romskými obyvateli. Vladaři se už romské skupiny obyvatel snaží brát jako součást

státu. První úsilí o integraci romských dětí ve školství zajistil Císař Josef II.. Chtěl, aby romské děti navštěvovaly školní zařízení a vzdělávaly se spolu s ostatními dětmi (Mann, 2001). V této době byli Romové děleni do tří skupin podle jejich pracovní morálky. První skupinou byli kočovníci, kteří putovali za prací z místa na místo, druhou skupinou byly tlupy, které podléhaly perzekuci, protože se nechtěly podvolovat žádnému režimu, a do třetí skupiny patřili ti, kteří se snažili o vlastní zdroje obživy. Ve většině případů se živili kovářskou činností a nebyli bráni jako Cikáni. (Bartoloměj, 1994). Tato skupina se snažila začlenit do společnosti a fungovat jako ostatní lidé. Z toho důvodu byla většinou společností přijímána a vládce ustanovil, že podle zákona, který vyšel v roce 1863, který upravoval příslušnost rakouských občanů včetně Romů. Podle daného zákona mohli být Romové začleňováni původním (přijetím do obecního svazku) nebo odvozeným (sňatkem) způsobem (Nečas, 2008). Na druhé straně Romové, kteří se bouřili společnosti, byli prohlašováni za psance a byly projeveny snahy o jejich vytlačení ze země (Fraser, 2002).

Po Rakousko-uherském vyrovnání v 70. letech 19. stol., kdy Habsburkové vládli dvěma samostatným celkům Rakousku a Uhrám, vyšlo nespočet protiromských vyhlášek, ve kterých se objevovaly spekulace, že Romové nepatričným způsobem ohrožují bezpečnost a majetek obyvatelstva (Nečas, 2008). Z toho důvodu nesměli bez svolení překročit hranice státu. Když porušili tato nařízení, tak museli být okamžitě odsunuti přes hranice zpět do země, z které migrovali (Nečas, Miklušáková, 2002).

4.4 Romové v období první světové války

Hlavním orgánem, který se v období před první světovou válkou snažil Romy podvolit, bylo německé císařství, které roku 1906 vydalo spolu s Rakousko-Uherskem (ČR bylo jeho součástí), Belgií, Dánskem, Francií, Nizozemskem, Itálií, Lucemburskem, Ruskem, Švýcarskem pokyn „Boj proti cikánskému zlořádu“. Vydáním pokynu je zahrnuti do úzkých, protože nejdůležitějším bodem v listině byla povinnost vydat licenci na provozování kočovných obchodů (Fraser, 2002). Licence nebyly vydány úplně každému Romovi, a jelikož to byl ve většině případů jejich zdroj obživy, tak to pro ně byla velká ztráta příjmu. Romská menšina byla v tomto období celkově diskriminována majoritní společností, čímž se jejich situace ještě více zhoršila (Nečas, Miklušáková, 2002).

Ve stejném období přímo na území České republiky byla opatření tohoto typu prováděna zemskou statistickou kanceláří. V roce 1907 bylo díky této instituci zadrženo při potulce 98 Romů a 1550 romských skupin. V roce 1908 počet zadržovaných Romů vzrostl, což dovedlo prezidium českého místodržitelství k nařízení kontroly přítomných Romů třikrát ročně. Výsledkem byl elaborát, což byl Soupis cikánů do moravských obcí příslušných (Nečas, 2008).

O pár let později začala první světová válka a problémy s romskou menšinou se dostaly do pozadí. Po první světové válce přesně v roce 1921 byli Romové v Československé republice oficiálně uznáni jako samostatná národnostní menšina, ale i přesto pro ně platila přísná pravidla, protože v roce 1926 přijalo Bavorsko Zákon pro boj proti Cikánům, vagabundům a povalečům, který silně ovlivňoval vnímání Romů v ČSSR. Hlavní myšlenkou zákona bylo, že pokud Romové neměli řádnou práci, tak byli posíláni do donucovacích pracoven, kde mohli být drženi až dva roky. Další nařízení, které vyšlo v tomto roce, bylo o nuceném odebrání dětí z romských rodin. Děti byly posílány do dětských domovů. Tyto „únosy“ probíhaly až do roku 1973 (Janýr, 2008).

4.5 Nacistické pronásledování Romů

V roce 1933 se k moci dostává nacistická strana, která se snažila o monitorování nežádoucích skupin obyvatelstva. K „likvidaci“ byly podle národně-socialistické ideologie určeny etnické skupiny Romů a Židů. Podle norimberských zákonů vydaných v roce 1936, byli Romové uznáni za nečistou rasu, která podle vyhlášení byla pro „čistou německou rasu“ až smrtelně nebezpečná. Od roku 1937 probíhala šetření o cikánském původu. Z jejich šetření vyplývalo, že rody vyskytující se v Německu šlo rozdělit do 6 skupin: Sinti, Romové, Gelderarové, Lovarové, Lallerové a nakonec balkánští Cikáni. Každá skupina se vyznačovala odlišným původem. Tato opatření se dělala z důvodu nacistické touhy po „rasové hygieně“, které mohli docílit pouze vyhlazením nevhodných a nečistých ras. Za rasově čisté skupiny byli považováni Sinti a Lalleři. Tyto dvě skupiny nebyly po určitý čas odsunovány a zavírány do koncentračních táborů (Fraser, 2002).

V roce 1939 začala být část Romů odsunována do pracovních táborů, které vznikaly na území celého hitlerovského Německa. Tábory složily ke shromažďování romského obyvatelstva. Přibližně v polovině druhé světové války, přesně v roce 1942

byl proveden soupis, podle něhož bylo v táborech soustředěno přes 20 000 Romů z Německa, Čech a Moravy, Polska, Ruska, Francie, Holandska, Belgie, Chorvatska, Maďarska, Litvy a Norska (Mann, 2001). Všichni tito lidé byli následujícího roku posláni do koncentračních táborů. Již nebyly brány ohledy na skupinové řazení Romů a všichni lidé této rasové příslušnosti byli odsunuti do koncentračních táborů (Horváthová, 2002). Nacisti se snažili Romy vymýtit i jinými způsoby (např. několik Romů odvezli do Středomoří, naložili je na loď a poté loď potopili). Některé jejich plány nebyly realizovány, protože uskutečňované antropologické výzkumy nebyly plně dokončeny (Fraser, 2002). Největším pohřebišťem Romů byl koncentrační tábor Auschwitz II-Birkenau. Slovenští Romové nebyli ze začátku války transportováni do koncentračních táborů, ale platila pro ně přísná pravidla (nesměli cestovat veřejnými dopravními prostředky, vstupovat do veřejných prostor, do měst mohli vstoupit pouze ve vyhrazený čas a svá obydlí museli odsunout do vzdálenosti dvou kilometrů od veřejných cest). V roce 1944, kdy německá okupační armáda obsadila Slovensko, došlo k nekompromisním popravám romského obyvatelstva a obyvatelstvo jižní a jihovýchodní části bylo posláno do koncentračního tábora Dachau (Mann, 2001).

4.6 Romové po druhé světové válce

Romové, kteří přežili koncentrační tábory, byli propuštěni. Jejich svoboda pro ně však byla spíše nevýhodou, neboť měla za následek, že byli ponecháni zcela bez pomoci. V řadě případů se stali osobami bez státní příslušnosti a tehdejší mezinárodní pravidla umožňovala tyto osoby násilně odsunovat za hranice. Z toho důvodu se v této době po celé Evropě bezvládně pohybovalo nespočet romských skupin obyvatel (Fraser, 2002). Základní právní jistoty získaly tyto osoby až do roku 1966, kdy byl vydán Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, který se této problematice v jednom článku věnuje. Podle něj si každý stát upravoval postavení „národnostních/etnických menšin“ podle vlastních vnitrostátních předpisů (Davidová, Lhotka, Vojtová, 2005).

Romové se statutu národnostní/etnické menšiny dočkali v Evropě poprvé v roce 1974, kdy byla vydána nová jugoslávská ústava, ve které byli Romové zmíněni jako „etnická skupina“ a bylo jim přiznáno právně zaručené postavení menšiny (v praxi se ale jejich právní postavení v jednotlivých republikách jugoslávské federace mírně lišilo). V Maďarsku se Romům podařilo získat statut etnické menšiny ve druhé polovině

80. let. V západoevropských státech byli Romové uznáni za etnickou menšinu většinou v průběhu 90. let, v některých však nejsou uznáni dodnes. Některé státy neuznávají Romy jako národnostní ani etnickou menšinu, ale mají legislativu ochraňující je před možnou diskriminací (Davidová, Lhotka, Vojtová, 2005).

Státy tzv. komunistického bloku Romy zpravidla uznávali jen formálně. Režimy těchto zemí např. umožňovaly účast zástupců svých Romů v Mezinárodní romské unii (Davidová Lhotka, Vojtová, 2005). První kongres MRU (IRU – *The International Romani Union*, romsky: *Romano Internacionalno Jekhetanipe*) se konal 8. dubna 1971 v Orpingtonu, který leží poblíž Londýna. Na prvním kongresu se sešlo okolo 30 Romů především z Velké Británie, Francie a Jugoslávie. Účastníci se dohodli na znění romské hymny a podobě jejich vlajky (příloha č. 3). Den prvního konání kongresu se stal Mezinárodním dnem Romů. Oficiálního zřízení se organizace dočkala až na druhém světovém kongresu, který se konal v roce 1978. V roce 2013 proběhl již osmý kongres, při kterém bylo voleno vedení pro další čtyřleté období (Baudyšová, 2013). Jinému typu formálního uznání se Romům dostalo v dalších komunistických státech, které směřovaly k násilné asimilaci (Davidová, Lhotka, Vojtová, 2005). Skupiny Romů, které se usadily v někdejší Československu, se nesetkávaly s přílišnou tolerancí jejich způsobu života. V souladu s komunistickou třídní ideologií je jejich problém chápán jako sociální, přičemž jediným řešením je přizpůsobení menšinové společnosti majoritě (Nečas, Miklušáková, 2002). Vznikají snahy o předělání kočovného národa na národ s trvalým bydlištěm. Vychází zákon o trvalém usídlení kočovných osob. Tato norma omezovala svobodný pohyb a volbu bydliště (Nečas, 2008). Romům jsou odebrány jejich věci a společnost jim bez jejich souhlasu zařizuje byty, v kterých je ubytována. Romové jsou povinni tyto „dary“ přijmout. Kdyby odmítli, mohli by jít do vazby až na tři roky (Nečas, Miklušáková, 2002). Tyto zákony vedly mj. k tomu, že v roce 1976–1978 bylo vystavěno nejznámější cikánské sídliště Chánov, které bylo obyvateli postupně zničeno, protože jeho obyvatelé neuměli využívat moderní bydlení, nedokázali udržet pořádek v okolí a ani dobré sousedské vztahy. Chánov nesplnil očekávání majoritní společnosti, protože nedošlo k očekávané kulturní a společenské integraci obyvatelstva (Nečas, 2008). V České republice je mnoho podobným zařízením tohoto typu.

4.7 Romové koncem 20. století

4.7.1 Současné romské migrace v Evropě

V čase, kdy se rozpadla Jugoslávie a ani východní část Evropy nebyla příliš klidnou oblastí, začali Romové migrovat do okolních států. Bohužel o těchto migracích neexistují přesné číselné údaje, protože se o počtech žadatelů nedělala žádná statistická šetření. Ve většině případů se jednalo o problematické Romy, kteří byli nezaměstnaní a neměli dobré sociální zázemí, proto jejich integrace do cílových zemí neprobíhala příliš hladce (Davidová, Lhotka, Vojtová, 2008). V obecném měřítku je romské etnikum velmi nevzdělanou skupinou obyvatel, což velmi úzce souvisí s jejich nezaměstnaností. Ta je v mnoha případech způsobena nedokončeným základním vzděláním, což mají za následek brzké sňatky a následné založení rodiny. Kvůli tomuto problému nemohou dosáhnout dobrého sociálního zabezpečení. Vysoká nezaměstnanost Romů se objevuje ve všech státech Evropy (Gedlu, 1998).

Snížená pracovní schopnost je jednou z příčin balkánské emigrace. Na Balkáně byla nezaměstnanost zapříčiněna hlavně zákazem pouličního obchodu, který byl v mnoha případech jejich jediným zdrojem příjmů. Dalším důvodem jejich emigrace byla nemožnost získání státního občanství. Někteří z žadatelů o azyl u pohovorů (součást azylové procedury) v Německu uvádějí, že zemi opouští hlavně z důvodu diskriminace.

Hlavní migrační proud směřoval z Rumunska, Bulharska a dalších balkánských zemí do Německa a Belgie. Migrace do Německa začala v 90. letech 20. století. Největší migrační vlna probíhala mezi roky 1990 a 1995, kdy o azyl na německém území požádalo okolo 60 000 Romů (rumunských občanů). Před rokem 1999 neměly menšiny možnost získat občanství na území Německa jinak než „právem krve“. Velký zlom nastal po zmiňovaném roce, kdy mohly menšiny získat občanství i jinými způsoby (např. dlouhodobým pobytem nebo narozením se na státním území). Rok 1999 sebou nese změny i v azylové politice, toho roku mezi sebou Rumunsko a Německo uzavřelo dohodu o tzv. repatriaci rumunských žadatelů o azyl, s čímž je spojeno velké snížení počtu žádostí o azyl (v literatuře se uvádí, že žadatelů bylo pouze 20). Do Německa romské obyvatelstvo neproudilo pouze z Rumunska, ale i České republiky, Slovenska a Maďarska. Maďarští Romové ve většině případů pokračovali do Kanady. Další cílovou zemí byla Belgie, do které migrovali nejvíce romští obyvatelé Rumunska, Slovenska, Bulharska a i České republiky. O azyl požadovali i v západních zemích, ale podle

dostupných zdrojů nebyl udělen žádnému žadateli. Do některých zemí (Rakousko, Velká Británie, Irsko, Nizozemí) se Romové ve velkých skupinách dostali až v této migrační vlně. Ve většině případů jsou v cílových zemích bráni jako imigranti a probíhají snahy o jejich asimilaci.

S migrací byly spojené občasně rasistické excesy, se kterými se Romové potýkali hlavně ve Francii, Německu, Švédsku, Finsku a Španělsku. Diskriminační a marginalizační nápor na ně nebyl kladen pouze od obyvatel státu, ale také ze strany již usedlého romského etnika. Zmiňované případy se odehrávají hlavně ve Španělsku a Řecku, kde se původní romská komunita ztotožňuje s majoritní společností a chová se nepřátelsky k Romům, kteří se přistěhovali v 90. letech (Davidová, Lhotka, Vojtová, 2008).

4.7.2 Právní postavení Romů v jednotlivých evropských zemích

Mezi dvě nejvýznamnější romské problematiky patří mezery v jejich právní ochraně a také sociálně psychologický rozměr jejich soužití s Evropany. Menšinové skupiny obyvatel jsou podle právního řádu rozděleny do několika chráněných skupin: etnické, národnostní, náboženské a jazykové. Nejvyšší právní ochrany se dostává menšinám národnostním (Gedlu, 1998).

F. Capotorti v roce 1991 sepsal slavnou studii o právech menšin pro OSN (Gedlu, 1998). Podle něj v případě národnostní menšiny, (citováno podle Davidová, Lhotka, Vojtová, 2005) jde o skupinu obyvatel (občanů státu), kteří se liší od většiny společenskými, etnickými, náboženskými nebo jazykovými znaky a alespoň implicitně vyjadřují snahu o zachování vlastní kultury, tradice, náboženství nebo jazyka. Podle rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin Rady Evropy je nepřímě definována jako skupina odlišná po etnické, kulturní, jazykové a náboženské stránce na základě individuální identifikace (Davidová, Lhotka, Vojtová, 2005). Rada Evropy tuto definici v případě Romů neuznává, ale Capotorti nespatořoval mezi jednotlivými skupinami rozdíl v odlišném pohledu na právní ochranu, ale pouze v tom, že národnostní menšina je pojem, který má užší význam než menšina etnická. Jenomže na problematiku právního postavení menšin ve společnosti existují komplexní a dalekosáhlé právní úpravy, které se především zajímají o skupiny národnostní, které jsou v katalogu o právní ochraně národnostním menšin popsány mnohem podrobněji než v případě menšin etnických. Důsledek je, že národnostní menšiny mají z právního hlediska

mnohem větší ochranu než skupiny etnické. Romové jsou velmi často označováni i jako komunita, s kterou se však nepojí žádná důležitá právní opatření (Gedlu, 1998).

Jako národnostní menšina jsou uznáni pouze v Makedonii (jediný stát Evropy, který nerozlišuje mezi romskou menšinou a ostatními menšinami), Německu a Slovinku, jako menšina „etnická“ jsou akceptováni ve většině států Evropy. Je to dáno tím, že nemají vlastní stát a také tím, že nejsou majoritní skupinou obyvatel vnímáni jako národ. Tahle skutečnost je pro ně z hlediska právní ochrany velmi nevýhodná, protože na rozdíl od menšin (polská, maďarská, vietnamská), které mají vlastní stát, jim nemá kdo pomoci docílit internacionalizace svých problémů. Velmi udivující je skutečnost že žádné mezistátní organizace neprojeví zájem o odstranění zmiňovaných mezer v jejich právní ochraně (Gedlu, 1998).

Další nesnází, s kterou se v současnosti potýkají, je jejich soužití s majoritní společností. Ve většině případů je největším problémem jejich odlišný pohled na společnou koexistenci. Menšina nedokáže přehlednout nedůvěru některých vrstev obyvatelstva k jistým odlišnostem minoritní skupiny (barva pleti, jiný způsob života, odlišný jazyk atd.) (Davidová, Lhotka, Vojtová, 2008).

Problémy se soužitím se dříve nejvíce objevovaly v zemích střední a jihovýchodní Evropy. V současné době má romská komunita v těchto zemích nejlepší postavení a to hned ze dvou důvodů. Prvním důvodem byla skutečnost, že si menšina v těchto zemích nevedla příliš dobře a to upoutalo pozornost organizací, které se jim snažily pomoci, aby docílili menší diskriminace od většinové společnosti, protože státy ve kterých se objevují problémy, jsou mnohem více zkoumány a podporovány než státy, ve kterých se vše jeví v pořádku. Druhým důvodem je, že tato část Evropy je díky vyskytujícím se dřívějším problémům vychovávána k toleranci osob z minoritní společnosti. Ve většině případů se jedná o státy, které vstoupily do Evropské unie mezi posledními (Česká republika, Slovensko, Slovinsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Maďarsko, Malta a Kypr). Ty musely přijmout Kodaňská kritéria, zavést menšinové zákony a zařídit, aby na úrovni vlád existovaly orgány pro romské záležitosti. Z těchto důvodů se jim ve státech, které vstoupily jako poslední, žije po formálně právní stránce mnohem lépe než ve státech západní Evropy. Také to zapříčiňuje, že země z posledních vln přistoupení k EU deklarují vyšší standardy ochrany i proti diskriminaci a násilí než některé staré členské země (Španělsko, Francie, Velká Británie a jiné). Právě v západních státech jsou usazenou skupinou, která je vyloučena ze života majoritní

společnosti. Tudiž nemohou být západoevropské země příkladem pro nově vzniklé členské státy, protože u nich chybí pro-aktivní politiky Romů k Romům (afirmativní akce pozitivní diskriminace, multikulturní a multietnická výchova atd.) Z toho důvodu se jich v těchto zemích nevyskytují příliš velké počty (Gedlu, 1998).

Po vstupu posledních států do EU byla v roce 2005 vyhlášena Dekáda romské inkluze, která má Romům dávat jedinečnou příležitost řešit situaci romských komunit. Jedná se o politický závazek, který byl vyhlášen ve dvanácti státech EU. Slovinsko a Spojené státy mají statut provozovatele a zapojené jsou Albánie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Chorvatsko, Černá Hora, Maďarsko, Makedonie, Rumunsko, Slovensko, Srbsko, Španělsko i Česká republika. Závazek měl probíhat do roku 2015. Je postavený tak, že zaleží pouze na romském obyvatelstvu, jak se k této „nabídce“ postaví. S tímto politickým závazkem se nepojí žádné nové finanční prostředky, kterých by mohla romská komunita využívat. Jde pouze o snahu jejich plnohodnotného začleňování, a to hlavně ve vzdělání, bydlení, zdraví a zaměstnanosti (Vláda ČR, 2011).

O finančních prostředcích, pro romské obyvatelstvo, můžeme mluvit ve spojitosti se státními dotacemi. V roce 1993 byl v ČR vytvořen systém státních dotací, které podporují rizikové skupiny dětí, včetně těch romských (Nečas, 2008). Podpora této minoritní skupiny je tedy státní povinností a v České republice je tímto pohled majoritní společností na romskou menšinu silně ovlivněn. V případech, kdy se jedná o romské starousedlíky ve vesnici nebo městě, nemusí stát vynakládat příliš velké úsilí o jejich asimilaci. Jak bylo zmíněno, problémy se vyskytují u Romů, kterým byly přiděleny byty (viz Chánov). Z historie je patrné, že byli majoritním obyvatelstvem vytrženi ze svého stylu života a bytové jednotky jim byly přiděleny násilím. Nemohli se nijak bránit a museli se přizpůsobit způsobu života majoritní společnosti (Fraser 2002). Stejný postoj k násilné asimilaci zastává i střední a východní Evropa. Je to jeden z možných důvodů, který zapříčiňuje, že jsou markantní rozdíly mezi deklarovanými a nedeklarovanými počty Romů. Na rozdíl v západní Evropě je využíván více empatický způsob jejich soužití s majoritou. Romové mohou žít kočovným způsobem života a vykonávat svá řemesla, ale musí žít jenom ve státem vyhrazených místech, což je odsouvá na okraj společnosti (Gedlu, 1998).

Všechny zmiňované důvody se odráží ve statistickém šetření. Je patrné, že Romové se ke své národnosti nehlásí z důvodů předchozích špatných zkušeností se svou evidencí (zejména v období nacismu), ale není to jediný důvod. Dalšími možnými důvody jsou,

že pro ně jako pro národnostní/etnickou skupinu neplynou z přihlášení ke své národnosti velké výhody a také, má jistou souvislost jejich identifikace – nebo alespoň touha po identifikaci – s majoritní společností (tzn. prohlašují se za obyvatele státu, nepřipadají si jako menšina) (Gedlu, 1998).

5 SČÍTÁNÍ LIDU

5.1 Historie statistiky

Primitivní forma sčítání se objevuje už v pravěku a starověku, kdy chtěli mít vládcové Mezopotámie, Kréty, Řecka i starého Egypta a Číny přehled o tom, kolik mají na svém území dobytka, pracovníků nebo jaké množství majetku podléhá zdanění. V této době byly číselné zprávy zaznamenávány vyrytím čárek do kostí nebo děláním uzlů na provázku. Ve stejné době ve starověkém Římě probíhal součet obyvatel propracovanějším způsobem. Obyvatelé Říma se museli povinně hlásit speciálním úředníkům (cenzorům) a na základě součtu majetku jim byla stanovena daň (Kačerová, Michalec, 2014).

Stejně jako v pravěku a starověku se data získaná ve středověku využívala primárně pro vojenské a daňové účely. Data se v tomto období získávala pomocí urbářů a tzv. výběřčích rejstříků. Urbáře byly souhrnné listiny, které zaznamenávaly povinnosti poddaných. Později se přetvořily na vesnické pozemkové knihy, které mimo zmiňovaných povinností obyvatel zahrnovaly závěti, svatební smlouvy a různé další doplňující informace o lidech v dané vsi. Na našem území se první urbáře a také církevní matriky objevují ve vrcholném středověku (Kačerová, Michalec, 2014).

V novověku se objevuje nový pojem – statistika. Statistika z této doby se pomalu přibližuje současnému statistickému zkoumání. Přiblížení není dáno její formou, ale tím, že výzkum přestává být směřován pouze na stanovení výšky daně. Zaměřovalo se i například na popis obchodu, financí, státní správy, území, obyvatelstva nebo také zjišťování počtu obětí epidemií. Z počátku se data zaznamenávala slovně, číselné záznamy se začaly používat až později (Kačerová, Michalec, 2014).

V polovině 17. století se objevují soupisy, které ukazují počty katolíků a nekatolíků v určitém panství nebo také soupisy daňových povinností na území Čech, kterým se říkalo Berní rula. Ta byla předchůdcem tzv. Stabilního katastru, z kterého vznikly pozdější katastrální mapy ČR. Vznikaly i další soupisy jako například soupis konzumentů soli nebo soupis židovských domů. Zkoumání neprobíhalo pravidelně a tím vznikala neúplná data o růstu nebo poklesu zjišťovaných údajů. Z toho důvodu vydala císařovna Marie Terezie v roce 1753 patent o každoročním sčítání lidu. V roce 1754 proběhlo první sčítání podle zmiňovaného patentu a tím byla zahájena nová kapitola

sčítání lidu. Od té doby probíhalo sčítání každoročně. Každý obyvatel se musel dostavit a nesměl zamlčovat kolik majetku má ve svém vlastnictví. V případě, že se nedostavil, hrozil mu až dvouletý trest nucených prací na stavbách. Dále bylo zavedeno číslování domů a také se ustálila příjmení. Příjmení sloužilo k rozeznání rodiny v soupisech obyvatel. Každoroční soupis obyvatel probíhal až do roku 1828, kdy se interval změnil na tříletý. Sčítání, která probíhala, po třech letech pouze doplňovala stávající záznamy (ČSÚ, 2015 A).

Velkým mezníkem ve vývoji statistických zjišťování byl rok 1857, kdy bylo na našem území provedeno první sčítání obyvatel respektující většinu moderních zásad statických výzkumů. Provádění sčítání obyvatel měla původně na starosti armáda, v této době ale už její funkci převzala Statistická kancelář, která plně převzala organizaci statistických šetření. Údaje sloužily k celkovému rozboru stávajících obyvatel a také se díky nim dala určit ekonomická situace země (Kačerová, Michalec, 2014).

První zcela moderní sčítání proběhlo na území dnešní ČR dne 3. 12. 1869 (fakticky ale zachycuje stav k 1. 1. 1870). Proběhla i zásadní změna zaznamenávání dat: dříve je zapisoval sčítací komisař, nyní bylo ponecháno vyplnění sčítacích archů (operátů) na majitelích domů, kteří je následně odevzdávali ke zpracování, sčítací komisaři pak archy opravovali, nebo pokud to bylo třeba, poskytovali pomoc s jejich vyplněním (ČSÚ, 2015 D).

Další sčítání v roce 1880 probíhalo velmi podobně jako předchozí, ale přineslo nový dotaz na tzv. obcovací řeč, kterým se zjišťovala národnostní struktura jednotlivých obcí. Data ze sčítání v roce 1890 byla vyhodnocovaná Zemským statistickým úřadem, který byl pro Čechy zřízen v roce 1897. Již zmiňovaná Statistická kancelář, které sloužila jako výkonný orgán, byla rozšířena o Statistickou komisi, což byl orgán poradní, odborný a usnásějící. Zemský statistický úřad pro Slezsko byl založen v roce 1898 a o rok později vznikl Statistický zemský úřad Markrabství moravského. Statistické úřady vydávaly Statistické příručky, které sloužily k seznámení obyvatelstva s nejdůležitějšími statistickými daty. Tímto způsobem se zpracovávali data již po každém následujícím sčítání (ČSÚ, 2015 D).

Pravidelně po deseti letech probíhalo sčítání lidu do roku 1910. Změna nastala po zániku Rakousko-Uherska a následovného vzniku samostatného Československého státu. ČSSR vznikla v roce 1918 a tři měsíce po vzniku samostatného státu vzniká Státní

úřad statistický, který je pověřen celostátním statistickým šetřením. V chaotických poválečných poměrech nebylo možné zorganizovat sčítání v pravidelném termínu, muselo být posunuto na rok 1921 (ČSÚ, 2015 C). Vedle dotazu na jazyk, který mírně zvýhodňoval němčinu, byl zařazen i dotaz na národnost. Poprvé se tak ve sčítacím archu mohli občané přihlásit např. k cikánské nebo židovské národnosti. Dále je zjišťováno povolání, které lidé dělali před válkou v roce 1914. Šetření tohoto rázu bylo důležité pro srovnání změn v zaměstnání před a po válce. Další sčítání proběhlo podle plánu v roce 1930.

Součet lidu plánovaný v roce 1940 neproběhl z důvodu druhé světové války, která začala 1939 a skončila 1945. V tomto období byl Státní úřad statistický přejmenován na Ústřední statistický úřad a jeho činnost odpovídala válečným podmínkám i postavení našeho území. Po skončení války jsou v popředí snahy o obnovení činnosti Státního úřadu statistického. Probíhají soupisy obyvatel, které jasně ukazují početní a národnostní změny obyvatelstva. Změny jsou způsobeny hlavně odsunem Němců z Československého pohraničí (Kačerová, Michalec, 2014).

V roce 1950 proběhlo Národní sčítání, které bylo důležité z důvodu oficiálního zaznamenání změn po druhé světové válce. Rok 1950 zaznamenat doporučení OSN byl posledním rokem této doby, kdy se zjišťovala příslušnost k církvi. Tato otázka se znovu objevuje až v roce 1991 (Kačerová, Michalec, 2014).

V roce 1961, kdy proběhlo další sčítání, vznikl Ústřední úřad státní kontroly a statistiky. Tento orgán byl tvořen Státním úřadem statistickým a ministerstvem státní kontroly. Tohle sčítání již dostalo současný název „Sčítání lidu, domů a bytů“ (SLDB). Docházelo ke snaze celkové analýzy obyvatelstva. Zaznamenával se rodinný stav, stav bydliště nebo také dojíždka do zaměstnání. Zkoumání bylo velmi rozsáhlé a zpracování dat trvalo až do roku 1965, kdy vyšly čtyři svazky pod společným názvem „Sčítání lidu, domů a bytů v ČSSR k 1. březnu 1961“ (ČSÚ, 2015 B).

Po zpracování dat se zjistilo, že spojení dvou institucí, které nemají skoro nic společného, nebylo dobrým krokem. Z toho důvodu se roku 1987 rozpojují a vzniká Státní statistický úřad. Když se unitární Československá socialistická republika stala federativní, tak vznikl i nový statistický orgán a tím byl Federální statistický úřad. Pro tento úřad sbírali a zpracovávali data Český statistický úřad a Slovenský statistický

úřad. Tímto způsobem orgány fungovaly až do zániku federace, který proběhl 31. 12. 1992 (Kačerová, Michalec, 2014).

V roce 1970 a 1980 proběhla velmi podobná sčítání, která byla rozšířena o dotazy na rodné číslo, mateřský jazyk, státní příslušnost nebo plodnosti žen. Vyhodnocení sčítání proběhlo rychleji, protože se data již zpracovávala na sálovém počítači. Poslední československé sčítání proběhlo v roce 1991 (Kačerová, Michalec, 2014).

První cenzus na současném území ČR proběhl v roce 2001. Sčítací arch se prvním rokem mohl odevzdávat na různých místech a to způsobilo určité komplikace a mírné zdržení ve zpracování dat. Opoždění nastalo i z důvodu, že výsledky byly uváděny i v elektronické podobě. Poslední uskutečněné sčítání bylo v roce 2011. Český statistický úřad začal spolupracovat s Českou poštou, čímž se vyhodnocování dat velmi urychlilo, protože pracovníci pošty zastupovali tzv. sčítacího komisaře. Dalším urychlením získávání dat byla možnost vyplnit sčítací formuláře na internetu a hned data odeslat na zpracování Českému statistickému úřadu (ČSÚ, 2015 B).

5.2 Romská populace ve sčítání lidu na území Československa

Po první světové válce, přesně v roce 1921, se ve sčítacím archu objevuje dotaz na národnost. V roce 1950 vyšla doporučení OSN zařadit do sčítacího archu otázku, která bude zjišťovat národnostní/etnické skupiny obyvatelstva. Důraz byl kladen hlavně na to, že stanovená kritéria ve vydaných doporučeních, nejsou povinná a hlavně je připomínáno, že odpovědi na tento typ otázek jsou dobrovolné.

Země bývalého východního bloku k problému nepřístupovaly jednotně. Např. Sovětský svaz uznával Romů za samostatnou národnost a už ve sčítání v roce 1950 jim umožňoval uvést tuto národnost ve sčítacím archu. Československo se naopak v období komunistického režimu odkazovalo na poměrně rigidní definici národa, kterou Romové v některých bodech nespĺňovali, a nutilo je, aby se ve sčítání přihlásili k některé z „uznaných“ národností. Přes tuto oficiální rétoriku si ale byly československé státní orgány dobře vědomy specifik postavení Romů v československé společnosti a o přesná data o počtu Romů měly zájem. Při sčítání v letech 1970 a 1980 proto dokonce probíhal součet příslušníků národnostní menšiny bez jejich vědomí (Horváthová, 2002).

Následující sčítání, které bylo provedeno v souladu s doporučeními OSN, se již Romové mohli hlásit ke své národnosti, ale využila toho méně jak polovina Romů. Je to

dáno tím, že se Romové z historického hlediska obávají evidence. A hlavně ze strachu z diskriminačního jednání, rasismu a xenofobie, které se objevuje už v daleké historii. Obavy jsou způsobeny holocaustem, který romské obyvatelstvo velmi postihl a také nevyslyšení požadavků minoritní společnosti kolem roku 1989 (Castle 1998). „*Romové vždy žili s námi a vedle nás, ale jako by byli méně viditelní než ti ostatní*“ (Castle 1998, 204).

6 PŘEHLED SČÍTÁNÍ LIDU V EVROPĚ

6.1 Poslední sčítání

Ve většině zemí Evropy proběhlo poslední sčítání lidu v roce 2011. Období posledního sčítání se liší ve Francii, kde se uskutečnilo v roce 2006. Důležité je zmínit, že předchozí sčítání bylo v roce 1999, což mezi sčítáními nesplňuje dané rozmezí deseti let. Další země, v kterých byl census v roce 2006, je Irsko a jeho sousední ostrov Man, který je britským korunním závislým územím. Na rozdíl od Francie splňuje dané rozmezí mezi po sobě následujícími cenzy. V Bělorusku byla sčítání vykonána v roce 1989, 1999 a poslední v roce 2009 a ve Švýcarsku v letech 1990, 2000 a 2010. V Bosně a Hercegovině a Andoře nebyla vůbec realizována sčítání okolo roku 2000. Jako poslední provedlo sčítání Moldavsko a to až v roce 2014. Na Ukrajině dosud nebylo sčítání odpovídající tomuto časovému údobí provedeno (United Nations, 2014).

6.2 Srovnání sčítacích archů

Sčítací arch je určitá forma dotazníku, která je používána k získání statistických dat o obyvatelstvu. Většinou se dělí na sčítací list osoby a list domovní. Část určená pro daného člověka zkoumá osobní údaje a domovní list potřebné údaje k zjištění stavu bydliště (ČSÚ, 2001)

Jak již bylo zmíněno, od roku 1950 OSN doporučuje ve sčítáních zjišťovat národnostní a etnické skupiny obyvatelstva. Doporučení však nejsou povinná a je na každém státu jakým způsobem bude šetření provádět (Horváthová, 2002).

Ve sčítacím archu Rakouska, Malty a Portugalska se o národnostní otázky vůbec nezajímají. V archu Rakouska se objevují zajímavé dotazy na postavení muže/ženy v domácnosti nebo jakým jazykem se doma dorozumívají. Otázka tohoto typu je v archu zahrnuta i v ostatních státech Evropy jenom je položena různými způsoby. Ve většině sčítacích archů je již uvedena skupina národnostních menšin, které se v daném státu objevují nejčastěji. U těchto šetření se vždy objevuje kolonka ostatní, do které se ve většině případů řadí právě Romové. Pouze v Bulharsku, Maďarsku a Polsku se objevuje dotaz přímo na romskou národnost a romský jazyk, což může být způsobeno mnoholetým a velkým početním a zastoupením romského obyvatelstva. V dalších zemích se národnost do sčítacího archu vpisuje. Šetření tímto způsobem probíhá v České republice, dále v Rumunsku a dalších zemích. Ve Skotsku se v této otázce

objevuje rozdělení národnostních menšin do čtyř skupin: bílé, černé, asijské a smíšené obyvatelstvo. U všech zkoumaných sčítacích archů se vyskytuje otázka, které se dotazuje na náboženství. Všechny otázky tohoto rázu jsou dobrovolné, což znamená, že na ně občan nemusí odpovídat (United Nations, 2014).

Tab. 1: Seznam států Evropy podle zjišťování občanství, národností a mateřského jazyka

Země	Rok sčítání	Občanství	Národnost	Jazyk
Albánie	2011	ne	ne	ne
Belgie	2011	ne	ne	ne
Bělorusko	2009	ano	ano	ano
Bulharsko	2011	ano	ano	ano
Česko	2011	ano	ano	ano
Dánsko	2011	.	.	.
Estonsko	2011	ano	ano	ano
Finsko	2011	.	.	.
Francie	2006	ano	ano	ano
Chorvatsko	2011	ano	ano	ano
Irsko	2006	ano	ano	ano
Itálie	2011	ano	ne	ne
Lichtenštejnsko	2011	.	.	.
Litva	2011	ano	ano	ano
Lotyšsko	2011	ano	ano	ano
Lucembursko	2011	ano	ne	ne
Maďarsko	2011	ano	ano	ano
Makedonie	2011	ano	ano	ano
Malta	2011	ano	ne	ne
Moldavsko	2014	.	.	.
Monako	2011	ano	ne	ne
Německo	2011	ano	ano	ano
Nizozemsko	2011	.	.	.
Norsko	2011	ne	ne	ne
Polsko	2011	ano	ano	ano
Portugalsko	2011	ano	ne	ne
Rakousko	2011	ano	ne	ano
Rumunsko	2011	ano	ano	ano
Rusko	2011	ano	ano	ano
Řecko	2011	ano	ne	ne
San Marino	2011	.	.	.
Slovensko	2011	ano	ano	ano
Slovinsko	2011	ano	ano	ano
Spojené království	2011	ano	ano	ne
Srbsko	2011	ano	ano	ano
Španělsko	2011	ano	ne	ne
Švédsko	2011	.	.	.
Švýcarsko	2010	ano	ne	ano
Ukrajina	2001	ano	ano	ne

Zdroj: ČSÚ: Zjišťování národnosti, státního občanství a jazyka ve světě, 2001

United Nation: 2010 World Populations Census and Housing programme: Europe, 2014

7 ODHADY A PŘESNÉ ÚDAJE O ROMSKÉ POPULACI V EVROPĚ

Jak již bylo zmíněno výše, Romové jsou etnická/národnostní menšina obyvatel, která je charakteristická svým osobitým způsobem života (vlastní jazyk, kultura, způsob života). Příslušníka romské národnosti můžeme v některých částech Evropy pojmenovat dalšími možnými synonymy. V Německu, Rakousku, Francii, Nizozemí a v České republice se můžeme setkat s označením Sintové. Romům, kteří osidlují Britské ostrovy, se z části říká Travellers, v překladu kočovníci (Davidová, Lhotka, Vojtová, 2008). V současné době se na území Evropy pohybuje 8–10 milionů Romů a jejich populace stále narůstá. Jak plyne z předchozích kapitol, Romové se často k romské národnosti nechtějí nebo bojí hlásit (např. v Bulharsku se ke své národnosti hlásí 4,4 % z odhadovaných 10 % Romů). Ve většině případů se identifikují s majoritní skupinou obyvatel státu, v kterém žijí, v jiných případech se vydávají za jiné menšinové skupiny obyvatel (Gedlu, 1998). Na území bývalého Československa byl za posledních 50 let zaznamenán vysoký nárůst v odhadovaných počtech Romů. Podle soupisu z roku 1959 se na území pohybovalo 15 944 Romů. Avšak výsledné číslo není úplné, protože na území ČSR se s velkou pravděpodobností pohybovalo více kočovných skupin, než jich bylo zaregistrovaných (Nečas, 2008). V roce 1966 bylo evidováno 56 519 Romů, což poukazuje na desetitisícový nárůst za velmi krátké období. Roku 1980 se na stejném území objevuje ještě vyšší počet a to 88 587 Romů. Vždy větší skupina obyvatel připadá na území současného Slovenska. Z tohoto důvodu byl v roce 1965 zřízen vládní výbor pro otázky cikánského obyvatelstva, kde bylo ustanoveno rušení osad na slovenském území a následné přesouvání Romů do krajů českých. Podle dat z posledního sčítání je patrné, že byly tyto snahy zbytečné, protože podle přesných údajů na území bývalého ČSR vyskytuje 113 413 Romů, kdy 108 214 Romů osidluje Slovensko (Nečas, 2008).

V tabulce č. 3 jsou patrné rozdíly mezi deklarovanými a nedeklarovanými počty Romů v jednotlivých státech. Názorné zobrazení dat je vidět v obrázku č. (mapa podílu). Na první pohled je vidět, že nejvíce romského obyvatelstva je ve střední a jihovýchodní části Evropy. V Rumunsku je celkově nejvyšší počet této minoritní skupiny obyvatel, ale v poměru k obyvatelstvu je nejvíce Romů v Bulharsku. Na jeho území tvoří nedeklarovaní Romové více jak 10 % z celkového počtu obyvatelstva.

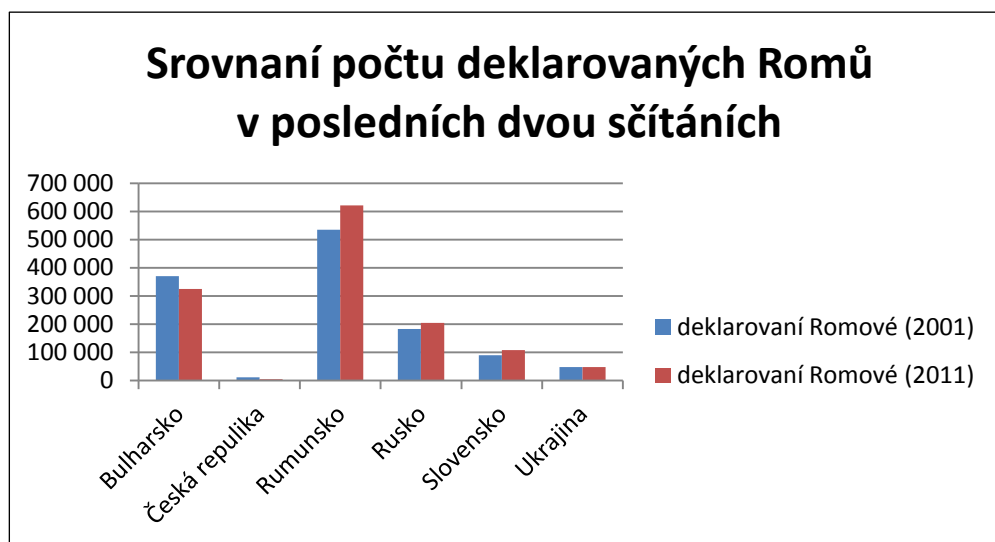
V západních zemích se podle dostupných dat objevuje nejvíce Romů v Itálii a Německu. Nejméně Romů se objevuje na území severní Evropy (Finsko, Lotyšsko, Litva a Estonsko).

U vybraných států Evropy (tabulka č. 2) jsou srovnány počty deklarovaných Romů z posledních dvou sčítání lidu (ve většině případů rok 2001 a 2011). Podle statistických šetření počet deklarovaných Romů klesl u Bulharska a České republiky, což nemusí být způsobeno úbytkem Romů, ale spíše následek jejich nepřihlášení se ke své národnosti. V případě Ukrajiny jde vidět, že jsou data za poslední dvě sčítací období relativně vyrovnaná. V Rumunsku, Rusku a Slovensku počty vzrostly.

Tab. 2: Srovnání počtu deklarovaných Romů v posledních dvou sčítáních

	deklarovaní Romové (2001)	deklarovaní Romové (2011)
Bulharsko	370 908	325 343
Česká republika	11 718	5 199
Rumunsko	535 140	621 573
Rusko	182 617	205 007
Slovensko	89 920	108 214
Ukrajina	47 917	47 587

Zdroj: národní statistické úřady, 2015, Cahn, Guide, 2010, str. 87-88.
Vlastní zpracování v Microsoft Excel 2007.

Obr. 1: Srovnání počtu deklarovaných Romů v posledním sčítání ve vybraných státech Evropy (Zdroj: Národní statistické úřady. Vlastní zpracování v Microsoft Excel 2007)

Tab. 3: Srovnání počtů deklarovaných a nedeklarovaných Romů v Evropě

Země	Počet obyvatel (2011)	Procento z počtu obyv. [%]	Počet Romů podle deklarace národnosti (2011)	Procento z počtu obyv. [%]	Odhad skutečného počtu Romů k datu posledního sčítání (2011)
Albánie	2 821 997	0,41	11 669	3,37	95 000
Belgie	11 151 495	-	-	.	.
Bělorusko	9 457 000	0,08	7 316	0,58	55 000
Bosna a Hercegovina	3 842 566	0,23	8 864	1,17	45 000
Bulharsko	7 364 570	4,42	325 343	10,18	750 000
Černá Hora	626 000	0,42	2 601	3,19	20 000
Česká republika	10 538 275	0,05	5 199	2,37	250 000
Dánsko	5 608 784	-	-	.	.
Estonsko	1 315 819	0,03	456	0,09	1 250
Finsko	5 429 894	0,10	5 429	0,18	10 000
Francie	65 436 552	-	-	0,46	300 000
Chorvatsko	4 290 612	0,40	16 975	0,82	35 000
Irsko severní	1 759 000	0,74	1 301	0,15	2 700
Itálie	59 433 744	-	-	0,25	150 000
Kosovo	1 900 000	1,88	35 784	2,00	38 000
Lichtenštejnsko	36 476	-	-	.	.
Litva	3 195 702	0,07	2 115	0,11	3 500
Lotyšsko	1 997 500	0,32	6 489	0,70	14 000
Lucembursko	520 672	.	-	.	.
Maďarsko	9 908 798	3,12	308 957	7,57	750 000
Makedonie	2 062 294	2,70	55 697	11,64	240 000
Malta	452 515	-	-	.	.
Moldavsko	3 559 500	0,34	12 280	0,56	20 000
Monako	36 950	-	-	.	.
Německo	81 292 428	.	.	0,15	120 000
Nizozemsko	16 778 806	-	-	.	.
Norsko	4 691 849	-	-	.	.
Polsko	38 483 957	0,04	16 000	0,14	55 000
Portugalsko	10 708 692	-	-	.	.
Rakousko	8 579 747	0,07	6 278	0,29	25 000
Rumunsko	19 599 506	3,17	621 573	9,69	1 900 000
Rusko	146 100 000	0,14	205 007	0,21	310 000
Řecko	11 283 293	-	-	1,55	175 000
San Marino	32 471	-	-	.	.
Slovensko	5 410 728	2,00	108 214	9,06	490 000
Slovinsko	2 061 085	0,16	3 246	0,44	9 000
Spojené království	64 100 000	0,10	63 193	0,16	100 000

Srbsko	7 120 666	2,07	147 604	5,97	425 000
Španělsko	46 700 000	-	-	1,71	800 000
Švédsko	9 555 893	-	-	.	.
Švýcarsko	8 039 000	-	-	.	.
Ukrajina	42 977 367	0,11	47 587	0,13	55 000

Zdroj: Národní statistické úřady, 2015

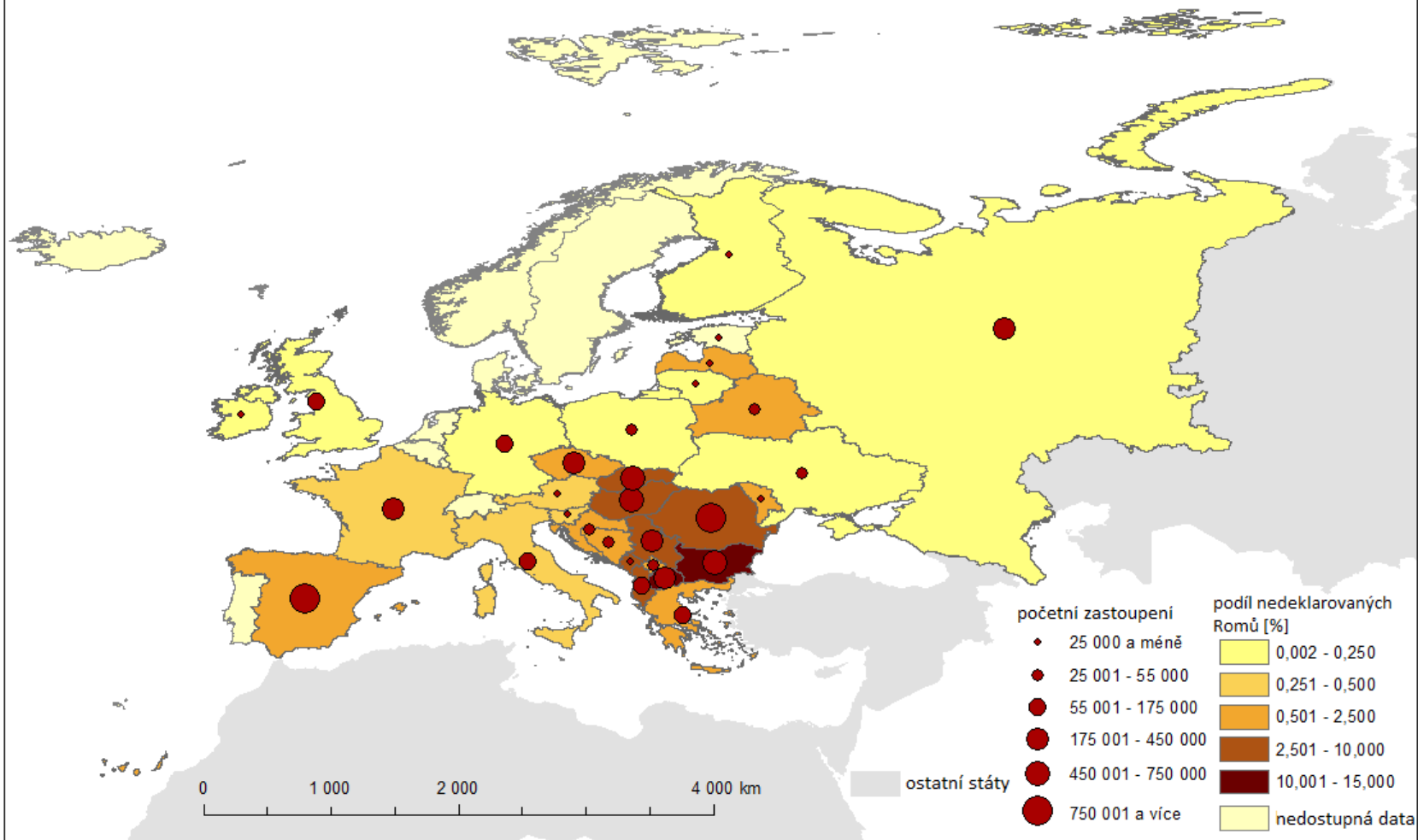
European Roma Rights Centre, 2010, Cahn, Guide, 2010, str. 87-88, Gedlu, 1998, str. 12.

U nedeklarovaného počtu Romů byl udělán průměr ze všech dostupných zdrojů.

V následující mapě jsou graficky znázorněny odhady počtu a podílu Romů, kteří nejsou zaznamenáni ve sčítáních (obr. 2). Kartogram zobrazuje podíl romského obyvatelstva k celkovému počtu obyvatel daného státu. Procentuálně jsou k počtu obyvatel nejvíce zastoupení v Makedonii (11,64 %) a Bulharsku (10,18 %). Kolečka, která jsou umístěna na ploše jednotlivých států, vyobrazují jejich početní zastoupení.

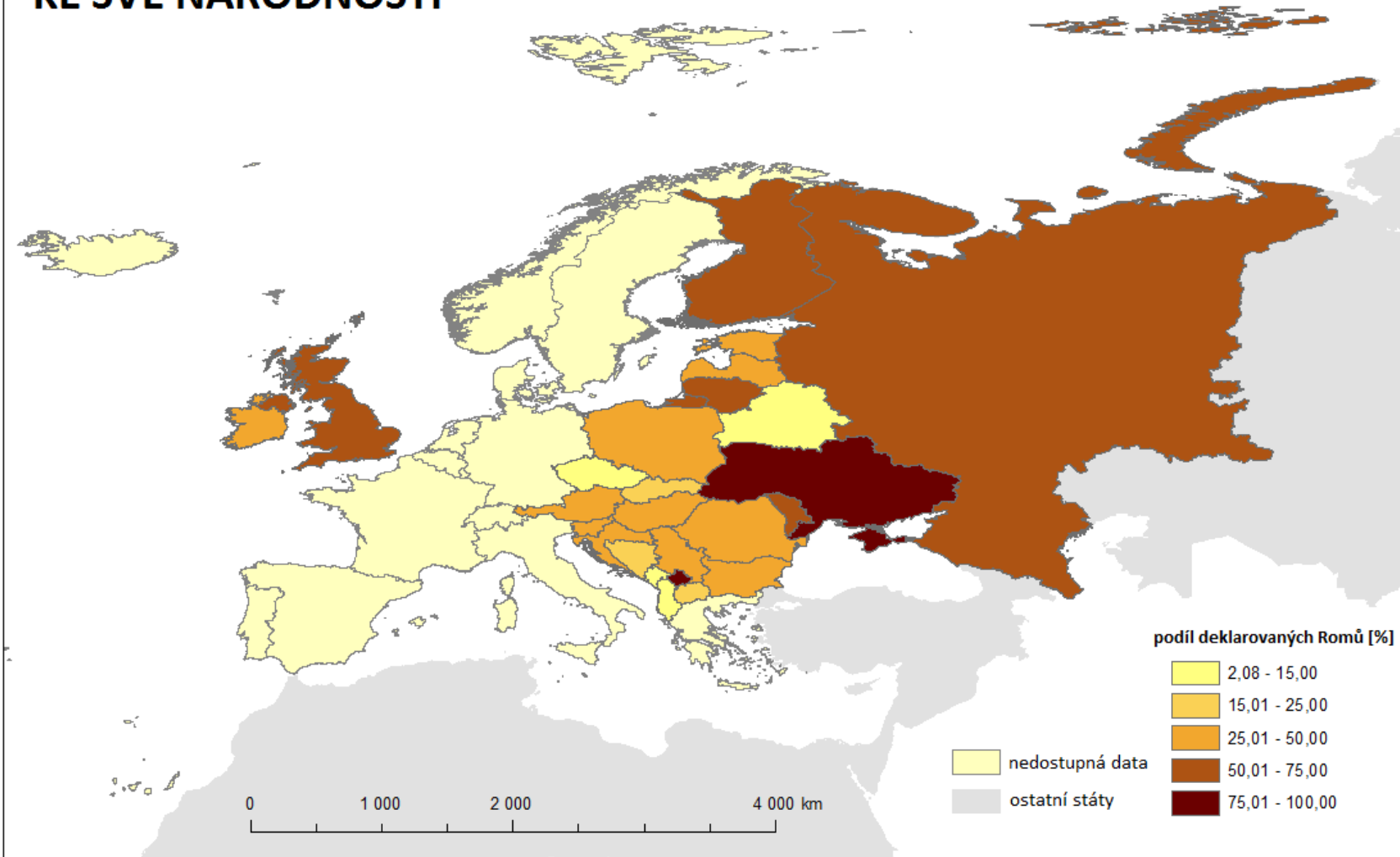
V mapě, ve které je znázorněna míra, ve které se romské obyvatelstvo hlásí ve sčítání ke své národnosti (obr. 3) jsou data o podílu mezi jednotlivými šetřeními znázorněna ilustrovanou formou. V mapě jsou znázorněny pouze státy, u kterých probíhá šetření nedeklarovaných i deklarovaných Romů. Z mapy je patrné, že největšími rozdíly mezi šetřeními jsou zaznamenány v ČR (2,07%), Albánii (12,58 %) a Bělorusku (13,30 %). U většiny zkoumaných států se podíl pohybuje pod 50 %. Nejlépe jsou na tom státy Kosovo a Ukrajina, kdy je jejich podíl nad 85 %.

ODHAD POČTU A PODÍLU ROMŮ V EVROPĚ

Obr. 2: Odhad počtu a podílu Romů, kteří nejsou zachyceni ve sčítáních (zdroj: Cahn, Guide, 2010 a The World factbook, vlastní zpracování v ArcGIS 1)

MÍRA, VE KTERÉ SE ROMSKÉ OBYVATELSTVO HLASÍ VE SČÍTÁNÍ KE SVÉ NÁRODNOSTI

Obr. 3: Míra, ve které se romské obyvatelstvo hlásí ve sčítání ke své národnosti (zdroj: Cahn, Guide, 2010 a The World factbook, vlastní zpracování v ArcGIS 1)

8 ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo srovnání počtu ver sčítáních deklarovaných počtů Romů na území Evropy s odhady reálného počtu příslušníků tohoto etnika. Byly zhodnoceny výsledky z posledních národních sčítání (většina k roku 2011) a také odhady, které byly převzaty z různých zdrojů. V neposlední řadě bylo důležité zhodnocení asimilace, diskriminace a celkového postavení romského obyvatelstva v jednotlivých evropských zemích.

Pro Evropu je charakteristické, že početní rozložení Romů klesá od východu na západ. Na rozdíl od západních zemí se ve střední a východní Evropa těší romská komunita vysokému stupni právní ochrany i přesnějšímu zajištění menšinových práv, v těchto zemích jsou také rozsáhlejší vládní programy ke zvyšování tolerance a potírání diskriminaci. Celkově můžeme konstatovat, že „romský problém“ je ve střední a východní Evropě vnímán jako součást národnostní problematiky, zatímco v západní je spíše chápán jako problém čistě sociální.

V práci byla nejdříve zjištěna míra zkoumání a zájmu o národnosti v jednotlivých zemích Evropy. Podle dostupných zdrojů lze státy podle vnímání romské národnostní/etnické menšiny rozdělit do několika typů. Existují státy, které národnostní menšiny vůbec neevidují a v podstatě neuznávají (Francie, Řecko, částečně Španělsko). Dále státy, které se o národnostní menšiny zajímají, ale nejsou mezi nimi zahrnuti Romové. Nejvýznamnější skupinou států jsou státy, které vstoupily do Evropské unie mezi posledními a také státy východní, které se o Romy zajímají, protože se na jejich území vyskytují nejvíce (např. Rumunsko, Bulharsko) z celé Evropy. Dalším krokem bylo pomocí sčítacích archů zjistit, v kterých zemích je možné se ve sčítání přihlásit k romské národnosti nebo původu, což bylo důležité pro určení národních statistických úřadů, v kterých se dají potřebná data zjistit. Statistická data o romském etniku jsou velmi podstatnou, ale nedostatečnou informací, protože se ke své národnosti nehlásí všichni romští obyvatelé daného státu. Tato zkoumání doplňují zmiňované odhady, které ale nemohou zaručit úplnou přesnost. Z hlediska srovnání deklarovaných a nedeklarovaných Romů je na tom nejhůře Česká republika, kdy se ve sčítání přihlásilo ke své národnosti 5 199 Romů, ale odhadovaný počet je okolo 250 000 Romů. Rozdíly jsou velmi vysoké ve všech zkoumaných státech Evropy evidujících národnost, pouze na Ukrajině a v Kosovu jsou data relativně vyrovnaná.

S nedostatkem statistických podkladů se pojí i znemožnění realizace a uplatnění národnostních práv, na které mají Romové v daných státech nárok. Pro ně samotné by bylo lepší, kdyby se v příštích sčítáních hlásilo ke své národnosti více jejich příslušníků. Jenomže oni se ve většině případů cítí součástí státu, který osidlují. Dalším aspektem jejich nedeclarace jsou jejich špatné historické zkušenosti a také jejich vnímání postoje majoritní společnosti ke své národnosti. Ale největší „brzdou“ v jejich společném soužití jsou již hluboce zakořeněné předsudky z obou stran zmíněných stran společnosti. Romská komunita totiž potřebuje úplně jiné zacházení než ostatní národnostní menšiny, protože se jedná o velmi specifickou skupinu obyvatel. Je potřeba ji zajistit ochranu a zároveň ji musí být vytvořen takový prostor ve společnosti, který dovolí jejich integraci.

Otázkou zůstává, kdy a jak se podaří jednotlivým státům docílit úplné asimilace Romů do společnosti a také jestli se povede zamezení diskriminace ze strany majoritní společnosti, takovým způsobem, aby se romské obyvatelstvo nemuselo obávat přihlášení ke své národnosti.

Summary

The main purpose of this bachelor theses was the comparison of declared and undeclared Romani people in Europe. We evaluated the results at the date of the most recent national census (2011 in most cases) and also estimations adopted from different resources. It was also very important to evaluate assimilation, discrimination and also the status of Romani people in individual European countries.

In Europe, we can see that the number of Romani people is decreasing from east to west. Contrary to western countries, Eastern and Central Europe is inclined to be more tolerant and less discriminating. For these reasons their number is higher in Eastern and Central Europe.

First of all, the extent of research and the interest in nationality in individual European countries was examined in this theses. According to available resources, we can divide states according to their perception of Romani national/ethnic minority into several categories. There are states, where the national minorities are not registered nor accepted, such as France, Greece, and partly also Spain. Other states are interested in national minorities but they do not have records of Romani people. The most significant part consists of states, which entered the European Union among the last, and also the western states, which are interested in Romani people due to their large number on their territory (e. g. Romania and Bulgaria). The next step was to ascertain with the help of census sheets which countries ask specifically about Romani people. This was very important for determining the national statistical offices, in which we can find the necessary data. Statistical data about Roma population are very essential but insufficient information because not all Romani people report their nationality. These researches complete the mentioned estimations which however cannot ensure the accuracy. The Czech Republic was ranked the worst when comparing declared and undeclared Romani people because only 5 199 of them declared their nationality whereas the estimated number is around 250 000. The differences are very large in all examined European countries, the data are relatively balanced only in the Ukraine and Kosovo.

The lack of statistical evidence is related to the impracticability of realization and application of national rights. Even for Romani people, it would be much more advantageous to declare their nationality in the next census. However, a lot of them feel as a part of the state in which they settle. Another aspect of their undeclaration is their

bad historical experience and the perception of the attitude of the majority. The biggest obstacle in coexistence is the prejudice of both parts of the society. Roma community needs to be treated completely differently than other national minorities because it is a very specific group of inhabitants. Their integration can be achieved by providing their protection.

Seznam použité literatury

A ČSU. Historie sčítání lidu na území České republiky I. *Český statistický úřad* [online]. 18. 1. 2012 [cit. 2015-11-19]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/csu/czso/historie_scitani_lidu_na_uzemi_ceske_republiky_i

ACTON, Thomas, David GALLANT a Pavel VONDRÁČEK. *Romové*. Praha: Svojtka & Co, 2000, 48s. ISBN 20000601.

Atlas Romských komunit na Slovensku, rok 2013, Bratislava: Racionální centrum, ISBN 978-80-89263-18-9.

B ČSU. Historie sčítání lidu na území České republiky II. *Český statistický úřad* [online]. 13. 11. 2014 [cit. 2015-11-19]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/csu/czso/historie_scitani_lidu_na_uzemi_ceske_republiky_i.

BARTOLOMĚJ, Daniel. *Dějiny Romů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994, 199s. ISBN 80-7067-395-8.

BAUDYŠOVÁ, Jana. *Romea.cz: Mezinárodní romská unie má nového prezidenta* [online]. Rumunsko, 2013 [cit. 2016-01-20]. Dostupné z:

<http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/zahranicni/mezinarodni-romska-unie-ma-noveho-prezidenta>.

C ČSU. Historie statistiky v Čechách po roce 1918. *Český statistický úřad* [online]. 12. 1. 2015 [cit. 2015-11-19]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/csu/czso/historie_statistiky_v_zechach_po_roce_1918

CAHN, Claude a Elspeth GUIDE. *Commissioner for human right: Recent Migrations of Roma in Euprope* [online]. 2010 [cit. 2015-11-19]. Dostupné z:

<http://www.osce.org/hcnm/78034?download=true>.

Central intelligence agency: The Word factbook: Europe [online]. 2015 [cit. 2015-11-10].

Dostupné z: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_eur.html.

ČSÚ: *Podrobné vysvětlivky k některým otázkám ve sčítacím listu a bytovém listu* [online]. 2001 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/15502130+priloha_c5.pdf/3fceed9b-6594-4cc4-b8ef-411dd23a891d?version=1.0.

ČSU: *Národnostní složení obyvatelstva: Zjišťování národnosti, státního občanství a jazyka ve světě* [online]. 2001 [cit. 2015-11-19]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/20541815/kapitola7.pdf/c005ea71-e042-4452-94cd-9e4d9007d6eb?version=1.0>.

ČSÚ: *Sčítací list osoby* [online]. 2015 [2015-10-02]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/documents/11308/23214722/lo_vzor.pdf/c19a0022-277d-4151-9c72-aed3048c1152.

D ČSU. Historie statistiky v Čechách do roku 1918. *Český statistický úřad* [online]. 18. 1. 2012 [cit. 2015-11-19]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/csu/czso/historie_statistiky_v_zechach_po_roce_1918.

DAVIDOVÁ, Eva, Petr LHOTKA a Petra VOJTOVÁ. *Právní postavení Romů v zemích Evropské unie*. Praha, Triton, 2005, 156s. ISBN 80-7254-727-5.

FRASER, Angus. *The Gypsies*. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2002, 374s. ISBN 80-7106-212-x.

GEDLU, Masfin. *The Roma and Europe*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998, 358s. ISBN 80-85864-71-1.

HANCOCK, Ian. *Země utrpení: dějiny otroctví a pronásledování Romů*. Praha: Signeta, 2001, 194s. ISBN 80-902608-3-7.

HORVÁTHOVÁ, Jana. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, 1998, 51s. ISBN 80-2383-751-6.

HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2002, 84s. ISBN 80-7106-615-X.

IRU: *History* [online]. 2016 [cit. 2016-02-10]. Dostupné z:

<http://internationalromaniunion.org/history/>.

JANÝR, Přemysl. Britské listy: *Cikáni* [online]. 25. 3. 2008 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z:

<http://blisty.cz/art/39762.html>.

KAČEROVÁ, Eva a Libor MICHALEC. *Příběh statistiky*. Praha: Český statistický úřad, 2014, 49s. ISBN 978-80-250-2517-8.

KALIBOVÁ, Květa. Romové v Evropě z pohledu demografie. *Demografie*. **43**(2), 125-132.

KOUDELKA, Josef. *Cikáni*. Praha: Torst, 2011, 167s. ISBN 978-80-7215-412-8.

KENRICK, Donald. *Historical dictionary of the Gypsies (Romanies): Second edition*. Toronto, 2007, 387s. ISBN 978-0-8108-5468-0.

MANN, Arne. *Romský dějepis*. Praha, Fortuna, 2001, 48s. ISBN 80-7168-762-6.

NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, 98s. ISBN 978-80-244-1747-9.

NEČAS, Ctibor a Marta MIKLUSAKOVÁ. Romové v České republice: Historie Romů na území České republiky [online]. 2002 [cit. 2016-02-10]. Dostupné z:

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18785>.

RINGOL, Dana, Mitchell A. ORENSTEIN a Erika WILKENS. *Roma in an expanding Europe: Breaking the poverty cycle*. Washington DC: The international Bank for Reconstruction and Development, 2005, 240s. ISBN 0-8213-5457-4.

Romové v České republice: *Současná romská komunita v Evropě* [online]. 2010 [2016-02-10]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18884>.

STAUBER, Roni a Raphael VAGO. *The Roma a minority in Europe: Historical, Political and Social Perspectives*. Hungary, 2007, 181s. ISBN 978-963-7326-86-8.

STRIELKOWSKI, Radim. *Roma migrations: economics of ethnicities and social groups in Central and Eastern Europe*. Praha: Karlova univerzita v Praze, 2012, 108s. ISBN 978-80-87404-14-0.

United Nation: *2010 World Populations Census and Housing programme: Europe* [online]. 2014 [cit. 2015-11-19]. Dostupné z: <http://unstats.un.org/unsd/demographic/sources/census/censusdates.htm#EUROPE>.

Vláda ČR: *Dekáda Romské inkluze 2005-2015* [online]. 2011 [cit. 2016-02-10]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dekada-romske-inkluze/dekada-romske-inkluze-74018/>.

www.libea.cz: Romská vlajka [online]. 2016 [2016-05-02]. Dostupné z: http://www.vlajky.com/cs/vlajky-a-prislusenstvi/vlajky-ostatni/vlajky_regionalni/romska-vlajka-462.html.

Použité odkazy národních statistických úřadů:

Albánie - <http://www.instat.gov.al/al/home.aspx>

Bělorusko - <http://www.belstat.gov.by/>

Bosna a Hercegovina - <http://www.fzs.ba/>

Bulharsko - <http://www.nsi.bg/>

Černá Hora - <http://www.monstat.org/cg/>

Česká republika - <https://www.czso.cz/>

Estonsko - <http://www.stat.ee/>

Finsko - <http://www.stat.fi/>

Chorvatsko - <http://www.dzs.hr/>

Irsko severní - <http://www.nisra.gov.uk/>

Kosovo - <http://ask.rks-gov.net/>

Litva - <http://www.stat.gov.lt/>

Lotyšsko - <http://www.stat.gov.lt/>

Maďarsko - <http://www.ksh.hu/>

Makedonie - <http://www.stat.gov.mk/>

Moldavsko - <http://www.statistica.md/>

Polsko - <http://stat.gov.pl/>

Rakousko - http://www.statistik.at/web_de/statistiken/index.html

Rumunsko - <http://www.insse.ro/cms/>

Rusko - <http://www.gks.ru/>

Slovensko - <https://slovak.statistics.sk>

Slovinsko - <http://www.stat.si/statweb>

Spojené království - <http://www.ons.gov.uk/>

Srbsko - <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/>

Ukrajina - <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Seznam příloh

Příloha 1: Fotografie – Rumunsko, 1968

Příloha 2: Fotografie – Irsko, 1972

Příloha 3: Romská vlajka

Příloha 4: Sčítací list osoby – Česká republika

Příl. 1: Rumunsko, 1968

Zdroj: Josef Koudelka, Cikáni

Příl. 2: Irsko, 1972

Zdroj: Josef Koudelka, Cikáni

Příl. 3: Romská vlajka

Zdroj: www.libea.cz, 2016

